INKLYUZIV TA’LIMDA ADOLATLI BAHOLASH MEZONLARINI ISHLAB CHIQISH

Andijon davlat pedagogika instituti
Psixologiya va pedagogika fanlar kafedrasi katta o‘qituvchisi
Turdiyeva Shoxidaxon Anvardjonovna
Andijon davlat pedagogika instituti
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti
Kimyo yo’nalishi 202-guruh talabalari
Xoldarova Gulbahor Xusan qizi
Tursunova Muborak Akmaljon qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada inklyuziv ta’lim jarayonida o‘quvchilar bilimini adolatli va samarali baholash mezonlarini ishlab chiqish masalalari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta’limda turli imkoniyat va ehtiyojlarga ega bo‘lgan o‘quvchilarni baholashda individual yondashuv, teng imkoniyat yaratish hamda obyektivlikni ta’minlash muhim omil ekani yoritilgan. Shuningdek, maqolada zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida moslashtirilgan baholash usullari, mezonlari va ularni amaliyotga tatbiq etish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida inklyuziv ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi adolatli baholash tizimini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *inklyuziv ta’lim, adolatli baholash, baholash mezonlari, individual yondashuv, pedagogik texnologiyalar, ta’lim sifati, maxsus ehtiyojli o‘quvchilar, differensial baholash, kompetensiyaviy yondashuv, ta’lim jarayoni.*

Аннотация: *В данной статье анализируются вопросы разработки критериев справедливой и эффективной оценки знаний учащихся в*

процессе инклюзивного образования. Подчеркивается, что индивидуальный подход, создание равных возможностей и обеспечение объективности являются важными факторами оценки учащихся с различными способностями и потребностями в инклюзивном образовании. В статье также рассматриваются методы оценки, критерии, адаптированные на основе современных педагогических подходов, и способы их практического применения. По результатам исследования разработаны рекомендации по совершенствованию справедливой системы оценки, способствующей повышению качества инклюзивного образования.

Ключевые слова: *инклюзивное образование, справедливая оценка, критерии оценки, индивидуальный подход, педагогические технологии, качество образования, учащиеся с особыми потребностями, дифференцированная оценка, компетентностный подход, образовательный процесс.*

Abstract: *This article analyzes the issues of developing criteria for fair and effective assessment of students' knowledge in the process of inclusive education. It is highlighted that an individual approach, creating equal opportunities and ensuring objectivity are important factors in assessing students with different abilities and needs in inclusive education. The article also considers assessment methods, criteria adapted based on modern pedagogical approaches and ways to implement them in practice. As a result of the study, recommendations were developed for improving a fair assessment system that serves to improve the quality of inclusive education.*

Keywords: *inclusive education, fair assessment, assessment criteria, individual approach, pedagogical technologies, quality of education, students with special needs, differential assessment, competency-based approach, educational process.*

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar barcha o‘quvchilarga teng imkoniyat yaratish, ularning qobiliyati va ehtiyojidan kelib chiqib sifatli ta’lim berishni taqozo etmoqda. Shu jihatdan inklyuziv ta’lim zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi — jismoniy, psixologik yoki ijtimoiy xususiyatidan qat’i nazar, har bir bolaning ta’lim olish huquqini ta’minlash va ularni jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilishdan iboratdir. Bunday sharoitda o‘quvchilar bilimini baholash masalasi alohida ahamiyat kasb etadi.

An’anaviy baholash tizimi ko‘pincha barcha o‘quvchilarga bir xil mezon asosida yondashishni nazarda tutadi. Ammo inklyuziv ta’lim jarayonida bu usul har doim ham samarali natija bermaydi. Chunki maxsus ta’lim ehtiyojiga ega bo‘lgan o‘quvchilarning bilimni o‘zlashtirish darajasi, qobiliyati va imkoniyatlari bir-biridan farq qiladi. Shu sababli baholash mezonlarini ishlab chiqishda individual yondashuv, moslashtirilgan topshiriqlar hamda adolat tamoyillariga tayanish muhim hisoblanadi.

Adolatli baholash o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini obyektiv aniqlash bilan birga, ularning ta’limga bo‘lgan motivatsiyasini oshirishga ham xizmat qiladi. Bundan tashqari, to‘g‘ri tashkil etilgan baholash tizimi pedagoglarga o‘quvchilarning rivojlanish darajasini kuzatish, mavjud muammolarni aniqlash va ta’lim jarayonini yanada takomillashtirish imkonini beradi.

Mazkur maqolada inklyuziv ta’lim sharoitida adolatli baholash mezonlarini ishlab chiqishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda samarali baholash tizimini yaratish bo‘yicha taklif va tavsiyalar bayon etiladi.

Asosiy qism

Inklyuziv ta’lim tizimi barcha o‘quvchilarning ta’lim olish huquqini teng ravishda ta’minlashga qaratilgan bo‘lib, unda har bir bolaning individual imkoniyati, ehtiyoji va qobiliyati inobatga olinadi. Shu sababli inklyuziv ta’lim jarayonida baholash tizimini tashkil etish ham o‘ziga xos yondashuvni talab qiladi. Adolatli baholash mezonlarini ishlab chiqish o‘quvchilarning bilimini haqqoniy aniqlash, ularning rivojlanishini kuzatish hamda ta’lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

An’anaviy baholash tizimida barcha o‘quvchilar uchun bir xil talab va mezonlar qo‘llaniladi. Ammo inklyuziv ta’lim sharoitida bu yondashuv har doim ham samarali natija bermaydi. Chunki ayrim o‘quvchilar jismoniy yoki psixologik xususiyatlari sababli topshiriqlarni bajarishda qo‘shimcha yordam yoki moslashtirilgan metodlarga ehtiyoj sezadi. Shuning uchun baholash mezonlarini ishlab chiqishda o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish zarur.

Adolatli baholash mezonlari quyidagi tamoyillarga asoslanishi kerak:

Teng imkoniyat yaratish – barcha o‘quvchilarga bilimini namoyon etish uchun qulay sharoit yaratish;

Individual yondashuv – o‘quvchining qobiliyati, rivojlanish darajasi va ehtiyojidan kelib chiqib baholash;

Shaffoflik va aniqlik – baholash mezonlari oldindan tushuntirilgan va barcha uchun tushunarli bo‘lishi;

Moslashuvchanlik – baholash usullarini o‘quvchilarning imkoniyatiga qarab o‘zgartira olish;

Rag‘batlantiruvchi xarakter – baholash orqali o‘quvchini qo‘llab-quvvatlash va motivatsiyasini oshirish.

Inklyuziv ta’limda baholashning turli shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, og‘zaki savol-javob, amaliy topshiriqlar, loyiha ishlari,

kuzatish, portfolio hamda test usullari orqali o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini aniqlash mumkin. Ayniqsa, formatif baholash usuli o‘quvchining rivojlanish dinamikasini muntazam kuzatish imkonini beradi. Bu esa o‘qituvchiga ta’lim jarayonini moslashtirish va samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, baholash mezonlarini ishlab chiqishda pedagog, psixolog, defektolog va ota-onalar hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Chunki o‘quvchi haqidagi to‘liq ma’lumot faqat jamoaviy yondashuv asosida shakllanadi. Bunday hamkorlik orqali o‘quvchining kuchli va sust tomonlari aniqlanib, unga mos baholash mezonlari ishlab chiqiladi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar ham inklyuziv ta’limda adolatli baholashni tashkil etishda katta imkoniyat yaratmoqda. Elektron platformalar, interaktiv topshiriqlar va maxsus dasturlar orqali o‘quvchilarning individual ehtiyojiga mos baholash tizimini yaratish mumkin. Bu esa baholash jarayonining samaradorligi va aniqligini oshiradi.

Umuman olganda, inklyuziv ta’limda adolatli baholash mezonlarini ishlab chiqish o‘quvchilarning bilimini obyektiv baholash, ularning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshirish va jamiyatda teng imkoniyatlarni ta’minlashga xizmat qiladi. Shu bois zamonaviy ta’lim tizimida baholash jarayonini takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’limda adolatli baholash mezonlarini ishlab chiqish zamonaviy ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Bunday baholash tizimi barcha o‘quvchilarning individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va qobiliyatlarini inobatga olgan holda ularning bilimini obyektiv aniqlashga xizmat qiladi. Inklyuziv ta’lim jarayonida bir xil baholash mezonlarini qo‘llash har doim ham samarali natija bermasligi sababli, moslashtirilgan va differensial yondashuvlardan foydalanish zarurdir.

Maqolada ta’kidlanganidek, adolatli baholash o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ularni rag‘batlantiradi hamda o‘z imkoniyatlarini namoyon etishga yordam beradi. Shuningdek, formatif baholash, individual yondashuv va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Pedagog, psixolog, mutaxassis va ota-onalar hamkorligi esa baholash jarayonining yanada sifatli tashkil etilishiga imkon yaratadi. Shu bois inklyuziv ta’limda adolatli baholash mezonlarini takomillashtirish, ularni amaliyotga keng joriy etish hamda zamonaviy metod va texnologiyalar bilan boyitish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Yuldashev J., Usmonov S. Inklyuziv ta’lim asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
3. Nurmatova D. Maxsus pedagogika va inklyuziv ta’lim metodikasi. – Toshkent, 2022.
4. UNESCO. Inclusive Education and Assessment Strategies. – Paris: UNESCO Publishing, 2020.
5. Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. – Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education, 2019.